УДК 330.16:48

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.62-8>**Нестеренко С.С.**

кандидат економічних наук,
професор кафедри фінансів та обліку, директор
Інститут економіки та менеджменту
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Nesterenko Svetlana

Candidate of Economic Sciences,
Professor of the Department of Finance and Accounting, Director
Institute of Economics and Management
Open International University of Human Development "Ukraine"

РЕГІОНАЛЬНА І ТЕРИТОРІАЛЬНА СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ВІДНОСНИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ У МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Нестеренко С.С. Регіональна і територіальна специфіка формування відносних переваг у межах національної економіки. У статті визначено та методично обґрунтовано елементи і процеси формування відносних конкурентних переваг у системі національної економіки. Було визначено особливості структурного наповнення відносних конкурентних переваг регіону, окреслено особливості формування регіональної спеціалізації у виробничому напрямі. Проведено аналіз регіонального виробничого потенціалу, що сприяє формуванню комплексної оцінки конкурентоспроможності регіону. Сформовано теоретико-структурну модель щодо формування регіональних виробничих комплексів, яка також формує можливість підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки. Розроблено й інформаційно наповнено етапи щодо проведення оцінки конкурентоспроможності регіону в межах національної економіки, обґрунтовано інструменти формування відносних переваг у фінансовій сфері регіону. Побудовано блочну модель для формування конкурентних переваг регіону в межах національної економіки країни.

Ключові слова: національна економіка, конкурентоспроможність регіону, територіальна специфіка, відносні переваги, інструменти конкуренції, стратегія територіального розвитку.

Нестеренко С.С. Региональная и территориальная специфика формирования относительных конкурентных преимуществ в рамках национальной экономики. В статье определены и методически обоснованы элементы и процессы формирования относительных конкурентных преимуществ в системе национальной экономики. Определены особенности структурного наполнения относительных конкурентных преимуществ региона, определены особенности формирования региональной специализации в производственном направлении. Проведенный анализ регионального производственного потенциала способствует формированию комплексной оценки конкурентоспособности региона. Сформирована теоретико-структурная модель по формированию региональных производственных комплексов, которая дает возможность повышения конкурентоспособности региональной экономики. Разработаны и информационно наполнены этапы оценки конкурентоспособности региона в рамках национальной экономики, обоснована необходимость выделения инструментов по формированию относительных преимуществ в финансовой сфере региона. Построена блочная модель для формирования конкурентных преимуществ региона в рамках национальной экономики страны.

Ключевые слова: национальная экономика, конкурентоспособность региона, территориальная специфика, относительные преимущества, инструменты конкуренции, стратегия территориального развития.

Nesterenko Svetlana. Regional and territorial specifics of the formation of relative competitive advantages within the national economy. The article identifies and methodically substantiates the elements and processes of formation of relative competitive advantages in the system of the national economy. The analysis of the regional production potential contributes to the formation of a comprehensive assessment of the region's competitiveness. The features of the structural content of the region's relative competitive advantages were determined, the features of the formation of regional specialization in the production direction were determined. A theoretical and structural model was formed for the formation of regional production complexes, which makes it possible to increase the competitiveness of the regional economy. It has been proved that when developing a national and regional economic policy, it is necessary to take into account the differentiation of the absolute and relative competitive advantages of domestic regions, therefore, it is necessary to assess the economic potential of individual territories (especially stagnant, crisis and extreme regions, identify latent factors of competitiveness and develop methodological approaches to determining real opportunities more efficient functioning of regional industrial complexes.

The stages of assessing the competitiveness of the region within the framework of the national economy have been developed and filled with information, the necessity of identifying tools for the formation of relative advantages in the financial sphere of the region has been substantiated. A block model was built to form the region's competitive advantages within the national economy of the country. It has been determined that the territorial specificity of relative competitive advantages is largely determined by the development of the regional sphere of exchange, which is especially actualized in the context of the liberalization of trade relations, the expansion of both intraregional and international relations. In the context of globalization, the competitiveness of regional production complexes is becoming a priority, since regions with exceptional competitive advantages are exporters of competitive products that enjoy stable external demand.

Key words: national economy, competitiveness of the region, territorial specifics, relative advantages, competition instruments, territorial development strategy.

Постановка проблеми. Прискорене формування територіальних конкурентоспроможних переваг стає стратегічною метою регіонального розвитку національної економіки України, оскільки поза конкурентного середовища неможливий ефективний розвиток регіональної економіки як конкурентоспроможної територіальної організації використання локалізованих факторів виробництва. Матеріальну базу становлення територіальних конкурентних переваг може утворити лише формування високоефективних регіональних виробничих комплексів. Як ми справедливо можемо відзначити, регіональний ринок – це домінуюча організаційна форма сучасного господарського розвитку територіальних систем у межах національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування територіальних конкурентних переваг і регіональних комплексів знайшли достатнє відображення у наукових розробках вітчизняних і зарубіжних економістів. Слід особливо відзначити роботи теоретиків національної економіки: С.О. Білої, І.Л. Гурняка, О.І. Дацюк, Я.А. Жаліла, Дж. Келехера, І.П. Отенка, Т.В. Полозової, М. Портера, І.З. Сторонянської, Л.М. Чайнікової, О.В. Шевченко, О.І. Яремчука. Проте розроблення теоретичної моделі регіонального рівня формування територіальних конкурентних переваг як реалізації економічного потенціалу регіональних виробничих комплексів вимагає проведення спеціального дослідження.

Формулювання завдання дослідження. Мета роботи полягає у виявленні сутності та особливостей формування відносних конкурентних переваг територій як результату реалізації ефективності становлення і розвитку регіональних виробничих комплексів. Досягнення поставленої мети передбачає необхідність вирішення низки завдань, таких як: а) виявлення змісту відносних конкурентних переваг території та її структурна характеристика; б) обґрунтування характеру залежності конкурентних переваг території від виробничої трансформації регіональної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трамбування конкурентних переваг регіону як реалізація ефективності регіональних виробничих комплексів означає, що зміст територіально-конкурентного суперництва фактично становить конкуренція виробничих комплексів різних регіонів, у межах якого відбувається боротьба за прихід у цей регіон матеріальних, фінансових та інноваційних ресурсів. Ті економічні інструменти, за допомогою яких забезпечується прискорене залучення цих та інших ресурсів, і формують конку-

рентні переваги певного регіону в системі національної економіки.

Структурна характеристика відносних переваг території насамперед представлена натурально-вартісним складом регіонального валового продукту, ступенем відображення в ньому специфічних факторів виробництва регіону. Саме ця обставина раціоналізує економічну локалізацію певної території як відокремленого фрагмента макроекономічного руху матеріально-сировинних і товарно-фінансових потоків.

У технологічному аспекті реальний рівень відносної конкурентної переваги окремої території відображає капіталомісткість використання представлених у ній людських і сировинних ресурсів, а також величину трансакційних витрат і включення виробленої продукції у світогосподарський обіг. У прикладному аспекті цілеспрямоване формування відносних конкурентних переваг регіону є не що інше, як маркетингове позиціонування його ресурсного, виробничого і фінансового потенціалу, представленого створеними і функціонуючими на цій території регіональними виробничими комплексами [1, с. 34–35]. Іншими словами, йдеться про територіально-галузеву спеціалізацію виробництва як умову забезпечення для території довгострокових конкурентних переваг. Аналіз регіонального виробничого потенціалу сприяє формуванню комплексної оцінки конкурентоспроможності регіону, етапи якої представлені на рис. 1.

Реальний рівень відносної конкурентної переваги території виражається в системі об'єктивних індикаторів, в тому числі і в масштабах залучення в цей регіон зовнішніх фінансових та інноваційних ресурсів. У такій ситуації стратегічною метою стає перехід від абсолютних переваг природного характеру (геоекономічне розташування регіону, наявність особливих видів природних ресурсів, демографічні особливості трудових ресурсів) до відносних переваг регіону соціального походження (оптимальне співвідношення витрат і повної ціни, конкурентний рівень вартості життя, праці, полегшений режим оподаткування).

Наявність у регіоні територіально-локалізованого виробничого комплексу підсилює і розширює можливість прискореного переходу від абсолютних переваг до відносних. Формування відносних конкурентних переваг території на базі створення локальної системи регіональних виробничих комплексів задає вектор конкурентної стратегії регіону, дозволяючи території міняти стратегію «диференціації регіонального продукту» (або «домінування в мінімізації регіональних витрат») на стратегію «концентрації абсолютних переваг» на базі

Рис. 1. Етапи оцінки конкурентоспроможності регіону в межах національної економіки

поглиблення спеціалізації регіонального виробничого комплексу. Оскільки регіональний виробничий комплекс являє собою територіально-локалізовану форму ефективного використання базових для цього регіону факторів виробництва, то такий комплекс утворює технологічну і економічну передумову формування відносної переваги території економічного характеру. Завдяки цьому економічна перевага території стає об'єктом вивчення теорії регіональної економіки.

Основними факторами, що викликають диференціацію регіонів і відмінності в конкурентних позиціях, є [2]:

- наявність відносних або абсолютних переваг, що дають конкурентні галузеві переваги;
- зовнішня економія від зосередження комплексу супутніх галузей, які формують конкурентоспроможний кластер у регіоні;
- внутрішня економія на підприємствах регіонів внаслідок розширення ринків у міжрегіональній торгівлі;
- зовнішня економія від концентрації однорідних фірм у регіоні.

Створення регіональних виробничих комплексів формує можливість підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки, теоретико-структурна модель якої наведена на рис. 2.

Розвиток регіональних виробничих комплексів, що відображає просторовий аспект локалізованих процесів використання регіональних факторів виробництва, надає території статус результату територіального поділу праці (на базі спеціалізації економічного розвитку регіону). За справедливим думкою М. Портера, «жодна країна не може бути конкурентоспроможною абсолютно у всьому, так само як і бути чистим експортером абсолютно всього [3]. Людські та інші ресурси будь-якої країни неминуче обмежені. В ідеальному варіанті їх застосовують у найбільш продуктивних і ефективних галузях національної економіки». Ця теза, на нашу думку, відображає також і територіальну специфіку відносних конкурентних переваг, оскільки проблема конкурентоспроможності полягає в оптимальному використанні обмежених ресурсів регіону

на основі реалізації відносних конкурентних переваг. Інакше кажучи, економічний і соціальний розвиток регіонів забезпечують підприємства, що володіють винятковими конкурентними перевагами. Більше того, припущення про те, що в країні можливий розвиток усіх галузей економіки, є помилковим, оскільки такий розвиток є результатом неефективного використання ресурсів, що перешкоджає економічному зростанню як на рівні регіонів, так і на національному рівні.

Об'єктивний характер залежності конкурентних переваг території від виробничої трансформації передбачає формування доекспортних джерел промислової доданої вартості. Матеріальною основою такої залежності виступає регіональна концентрація вертикально-інтегрованих виробничих комплексів сировинного профілювання. Особливо важливим у зв'язку з цим є те, що «ефективна система корпоративного управління навряд чи можлива без стійкого захисту прав власності, забезпечення достатнього рівня відкритості, конкуренції і глибини фінансової інфраструктури економіки». До абсолютних конкурентних переваг території відносяться географічне положення регіону, наявність унікальних ресурсів і можливостей, до відносних – умови виробництва і збуту продукції [4]. До структурних елементів відносної конкурентної переваги території належать:

- полегшена інституціоналізація підприємницької діяльності;
- підтримка регіональною владою пільгового режиму довгострокового інвестування;
- податкове стимулювання пріоритетного статусу інноваційно-лізингових форм бізнесу;
- підтримка сфери самозайнятості працездатного населення за допомогою інтенсифікації малого і середнього бізнесу;
- забезпечення домінуючого становища венчурного бізнесу як умови прискореного освоєння регіональної промисловістю наукомісткої продукції.

У фінансовій сфері відносними перевагами території виступають: бюджетна підтримка регіонів пропорційно обсягам виробництва їхніх регіональних внутрішніх продуктів; зміна структури податкових

надходжень на користь бюджетів нижчих рівнів; збільшення власної доходної бази регіональних бюджетів по мірі реалізації відносних конкурентних переваг (табл. 1).

Формування відносних конкурентних переваг території є наслідком реалізації економічного потенціалу базових виробничих комплексів різних регіонів, що надає цим перевагам міжрегіонального походження. Основні проблеми розвитку регіональних конкурентних переваг зумовлені неповнотою інфраструктурного забезпечення механізму функціонування регіональних виробничих комплексів. Виходячи з досвіду регіонально-господарського розвитку, його основними конкретними законами, об'єктивними тенденціями і вимогами слід вважати [5, с. 104–105]:

- повсюдне територіальне зростання виробництва і вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів;
- спеціалізацію регіонального господарства, міжтериторіальні економічні зв'язки і формування регіональних ринків;

- комплексний розвиток, структурні перетворення і диверсифікацію господарства регіонів;
- міжрегіональну економічну інтеграцію і зміцнення економічних основ державності.

Пріоритетного значення у формуванні відносних переваг території набувають кон'юнктурні чинники підвищення або зниження регіональної конкурентоспроможності. До таких факторів слід віднести:

- обмежену платоспроможність корпоративних суб'єктів попиту і пропозиції на регіональному ринку ресурсів, праці і капіталу;
- недостатню диверсифікованість товарного асортименту регіонального ринку;
- слабку еластичність попиту і пропозиції в межах локального ринку.

Не менш важливим є формування довгострокових чинників територіальної конкурентоспроможності, таких як [6, с. 40–41]:

- оподаткування виробництва і підприємницького сектору;

Рис. 2. Теоретична модель конкурентоспроможності регіону

Таблиця 1

Інструменти формування відносних переваг у фінансовій сфері регіону

Мета	Інструменти формування конкурентних переваг
Збільшення обсягів і оптимізація структури доходів регіональних бюджетів	1. Тарифна політика адміністрації і регулювання діяльності місцевих органів влади. 2. Система надання податкових пільг і послаблень. 3. Система управління регіональними майновими пакетами.
Збільшення обсягу і підвищення якості послуг, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів	1. Тарифна політика обласної адміністрації і регулювання діяльності місцевих органів влади. 2. Система управління витратами. 3. Система управління якістю надання бюджетних послуг.
Забезпечення цільового використання коштів і посилення контролю за витратами бюджетних коштів.	1. Бюджетний процес. 2. Прозорість податково-бюджетної політики і системи управління регіональними фінансами. 3. Система управління майном.

Джерело: сформовано за матеріалами [2; 4]

- деформація конкурентного середовища позиціями природних монополій;
- ступінь реакції динаміки регіонального пропозиції на динаміку регіонального попиту.

Розвиток регіональних виробничих комплексів багато в чому відображає макроекономічний розподіл податкових повноважень. Це приводить до відчутних відмінностей у розмірі тієї частки власних джерел фінансових ресурсів, які бюджети територій мають право направити на інвестиційні проекти і цілі. Таким чином, прискорене формування відносних конкурентних переваг території вимагає подолання наявної диспропорційності бюджетної системи України з метою зміцнення фінансової бази регіонів, що дасть змогу скоротити дотаційність територіальних бюджетів за допомогою реалізації економічного потенціалу регіональних виробничих комплексів.

Слід погодитися з думкою І. Сторонянської та А. Пелехатого, що «всі громадські фінанси збираються на тому рівні бюджетної ієрархії, де можливе найбільш ефективне розв'язання проблеми, заради якої ці фінанси збираються [7, с. 100]. Ефективне рішення має на увазі, що на цьому рівні бюджетної ієрархії має бути створено управління виділеними фінансами, а ефективність управління може бути оцінена лише тими, хто фінансує органи управління.

Слід звернути увагу на той факт, що нині парадигма регіонального розвитку у світі поступово змінюється: йде модернізація теорії і ревізія практики регіональної політики, в якій виявлення регіональних конкурентних переваг і побудова на їх основі ефективної моделі господарювання виступає пріоритетним напрямом. Це особливо актуалізується в умовах глобалізації, загострює проблеми конкурентоспроможності економік на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях.

Реалії української економіки такі, що першочерговим є завдання зростання конкурентоспроможності країни на базі підвищення ефективності функціонування регіональних виробничих комплексів. З огляду на чинники адміністративно-територіальної організації вітчизняної економіки, для підвищення рівня її конкурентоспроможності принципово важливим є формування ефективної моделі регіонального розвитку на основі виявлення відносних конкурентних переваг регіону.

Нині спостерігаються дві основні тенденції в розвитку регіональної економіки і підвищення її конкурентоспроможності. З одного боку, загострюється конкурентна боротьба між регіонами України, а з іншого – спостерігається консолідація регіональних виробничих ресурсів, яка сприятиме зміцненню позицій країни в міждержавному просторі. Ми можемо констатувати факт, що кожен регіон в економіці України виступає як форма певної просторової організації виробництва, заснованої на галузевому і територіальному поділі праці в межах всього національного господарства [8].

Водночас він являє собою відносно самостійне економічне ціле. Цілісність виявляється тим вищою, чим різноманітнішою є структура господарського комплексу регіону і чим слабшими і менш розвиненими є його комунікаційні зв'язки із зовнішнім середовищем. Сучасна і дієздатна система відносних конкурентних переваг регіону наведена на рис. 3.

Територіальна специфіка відносних конкурентних переваг заснована на комплексній оцінці капіталізації території, що включає оцінку ринкової вартості матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів регіону. Рівень територіальної капіталізації дозволяє виявити потенційні конкурентні переваги –

Рис. 3. Блоки формування конкурентних переваг регіону в межах національної економіки країни

чим більш диверсифікований ресурсний потенціал, тим більша кількість можливих поєднань конкурентних переваг може бути використана в господарській діяльності регіону. Сукупність конкурентних переваг території утворює внутрішнє регіональне середовище, ступінь розвиненості якого впливає як на функціонування підприємств виробничого комплексу регіону, так і на формування міжрегіональних зв'язків [9, с. 105].

Ми особливо виділяємо тезу, що пріоритети розвитку економіки регіону повинні базуватися не тільки на принципі порівняльних переваг у зовнішньорегіональних зв'язках щодо трансрегіонального обміну, але і в орієнтації на завершеність, замкнутість енерговиробничих циклів, на доведенні виробничого процесу до останнього у ланцюжку, що випускає готовий кінцевий продукт [10]. Водночас виявлення порівняльних переваг у зовнішньорегіональних зв'язках виступає фактором ефективного розвитку регіону, оскільки сприяє мобілізації фінансових і інвестиційних ресурсів, розвитку міжрегіональної виробничої інфраструктури, формуванню міжрегіональних інноваційних моделей технічної модернізації території, створенню мережі освітніх установ і наукових центрів, підвищенню ефективності експлуатації екологічних систем, формуванню міжрегіональних інформаційних і телекомунікаційних зв'язків, розвитку міжрегіональних марке-

тингових центрів, що сприяють оптимізації торгових відносин.

Висновки. Була доведена необхідність диференціювати загальну стратегію територіального розвитку країни і регіональну економічну політику формування і розвитку відносних конкурентних переваг території. Теоретичною основою концептуального компромісу між інтересами макроекономічної та регіональної економічної політики може виступити тільки посилення конкурентоспроможних позицій регіонів на базі прискореного розвитку регіональних виробничих комплексів.

Визначено, що у прикладному аспекті державну односуб'єктність у сфері міжнародної зовнішньої політики необхідно доповнити множиною суб'єктів у сфері міжнародної економічної політики, в якій наша країна повинна бути представлена набором регіонально-інституціоналізованих суб'єктів господарювання. Економічний розвиток територіального суб'єкта повинен визначати основні пріоритети та необхідні етапи темпів ринкового розвитку економіки за рахунок формування базових регіональних виробничих комплексів. Крім того, територіальна специфіка відносних конкурентних переваг полягає в тому, що вони мають взаємозумовлений характер і функціонують переважно як система, тому втрата регіоном однієї з конкурентних переваг може стати причиною зменшення значення інших.

Список використаних джерел:

1. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні: аналітична доповідь / [С.О. Біла, О.В. Шевченко, М.О. Кушнір, В.І. Жук та ін.]; під ред. С.О. Білої. К. : НІСД, 2013. 54 с.
2. Чайникова Л.Н. Формирование системы управления стратегической конкурентоспособностью региона. Тамбов : Изд-во ГОУ ВПО ТПУ, 2010. 264 с.
3. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. М.: «Альпина Бизнес Букс», 2005. 715 с.
4. Kelleher J. The Regions. Political Restructuring and Territorial Government. Toronto: D.C. Heath and Company, 2003. 327 p.
5. Chorna N.P., Chorny R.S., Shandruk S.K. Socio-economic development of Ukraine: new challenges and threats. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1(1). С. 100–107.
6. Гурняк І.Л., Дацко О.І., Яремчук О.І. Додана вартість як базис економічного розвитку територіальних громад. Регіональна економіка. 2015. № 1(75). С. 37–47.
7. Сторонянська І.З., Пелехатий А.О. Напрями модернізації фінансового забезпечення розвитку територіальних громад у контексті завдань адміністративно-територіальної реформи. Фінанси України. 2014. № 10. С. 97–108.
8. Формування моделі економічного розвитку України у післякризовому світі : аналіт. доп. / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.]. К. : НІСД, 2014. 116 с.
9. Полозова Т.В. Формування класового контуру діагностики інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства. Інноваційна економіка. 2015. № 1 (55). С. 103–107.
10. Отенко І.П., Полтавська Є.О. Управління конкурентними перевагами підприємства. Наукове видання. Харків: ХНЕУ, 2005. 212 с.

References:

1. Bila, S.O., Shevchenko, O.V., Kushnir, M.O., Zhuk, V.I. and others (2013) Stymuliuvannia ekonomichnoho zrostantia na mistsevomu rivni [Stimulation of economic growth at the local level], Kyiv: NISD (in Ukrainian)
2. Chainykova, L.N. (2010) Formirovanie sistemyi upravleniya strategicheskoy konkurentosposobnostyu regiona [Forming the system of regions' strategic competitiveness management], monografiya, Tambov, Russia (in Russian)
3. Porter M. (2005) Konkurentnoe preimushhestvo: Kak dostich' vysokogo rezul'tata i obespechit' ego ustojchivost' [Competitive Advantage: How to achieve a good result and to ensure its sustainability]. Moscow: Al'pina Biznes Buks (in Russian)
4. Kelleher J. (2003) The Regions. Political Restructuring and Territorial Government. Toronto: D.C. Heath and Company (in English)
5. Chorna N.P., Chorny R.S., Shandruk S.K. (2018) Socio-economic development of Ukraine: New challenges and threats. Naukovyi visnyk Polissia [Scientific bulletin of Polissia], 1(1), pp. 100–107.
6. Hurnyak, I.L., Datsko, O.I., and Yaremchuk, O.I. (2015) Dodana vartist' yak bazys ekonomichnoho rozvytku terytorial'nykh hromad [The value added as the basis of economic development of local communities]. Rehionalna ekonomika, no. 1(75), pp. 37–47.

7. Storonyanska, I.Z. and Pelekhatyy, A.O. (2014) Napryamky modernizatsiyi finansovoho zabezpechennya rozvytku terytorial'nykh hromad u konteksti zavdan' administratyvno-terytorial'noyi reformy. [Financial support of the development of local communities in the context of the administrative-territorial reform]. *Rehionalna ekonomika*, no. 3, pp. 228–238.
8. Zalilo, Ya.A., Pokrushka, D.S., Belinska, Ya.V. et al. (2014) Formuvannia modeli ekonomichnoho rozvytku Ukrainy u pislakryzovomu sviti: analit. dop. [Forming of model of economic development of Ukraine in post crisis world: analytical report], NISD, Kyiv, Ukraine, (in Ukrainian)
9. Polozova, T.V. (2015) Formuvannya klasovoho konturu diahnostryky innovatsiyno-investytsiynoyi spromozhnosti pidpryyemstva [Formation of class contour for diagnostics of innovation and investment capacity of the enterprise]. *Innovative economy*, no. 1(55), pp. 103–107.
10. Otenko, I.P. and Poltavska, E.O. (2005) Upravlinnia konkurentnymy perevahamy pidpriemstva [Management enterprise competitive advantage], Scientific ed., KHNEU, Kharkiv, Ukraine, (in Ukrainian).